

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Рачкова Євгена Сергійовича
«Емблеми класичних університетів України кінця ХХ – початку ХХІ ст.:
генезис, класифікація, функції», подану до захисту на здобуття наукового
ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 –
історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Загальний обсяг – 258 стор. комп'ютерного набору

Останніми роками спостерігається зростання інтересу дослідників до культурних практик та знакового середовища навчальних закладів, насамперед, університетів. Особливе зацікавлення викликають різноманітні візуальні прояви символічного простору університетів, насамперед, символи та емблеми. За кілька століть існування університетів в Україні їх символи та емблеми утворили унікальний масив візуальних джерел, здатних репрезентувати сучасний стан університетської ідеї та трансформацію університетської спільноти.

Таким чином, тема, заявлена автором дисертаційної роботи, є цілком обґрунтованою та актуальною. Автор ретельно проаналізував історіографію проблеми та сучасні теоретико-методологічні підходи до вивчення візуальних джерел. Зокрема, він відзначає, що «до сьогодні не існує спеціальних джерелознавчих досліджень символіки класичних університетів України» (с. 3). Із цим складно не погодитися. Запропоноване дослідження, вочевидь, заповнює певну прогалину в історіографії й окреслює можливі перспективи подібного роду досліджень. Методи та підходи, які застосовує автор для вирішення поставлених перед ним у дослідженні завдань, в основному були вироблені у руслі візуальної

та культурної історії. Це цілком відповідає сучасним тенденціям у розвитку історичної науки.

Автор аналізує емблеми дев'яти класичних університетів сучасної України. Вибір досліджуваних університетів є належним чином обґрунтованим та не викликає заперечень. Хоча хронологічні межі дослідження чітко визначені й охоплюють період формування комплексу емблем класичних університетів України у добу незалежності, втім автор цілком слушно у другому розділі дисертації робить огляд процесів становлення та еволюції знакового середовища європейських університетів з часу їх виникнення й до кінця ХХ ст. Такий підхід, на нашу думку, дозволяє краще зрозуміти причини спадкоємності культурних практик та виникнення розривів в традиціях класичних університетів України на сучасному етапі.

Об'єкт та предмет дослідження також достатньо чітко визначені. Звертає на себе увагу той факт, що загалом автором роботи було зібрано та проаналізовано майже 500 зображень емблем класичних університетів України, які переважно зберігаються в музеях історії досліджуваних університетів. Слід також відзначити, що зібрані зображення емблем класичних університетів України були впорядковані автором шляхом побудови реляційної бази даних і використання сучасних комп'ютерних технологій. Водночас, зазначимо, що джерельна база дисертаційного дослідження включає й інші джерела і є достатньо репрезентативною. Слід відзначити, що автор не обмежується використанням лише візуальних джерел (зображення емблем та фотографій), але також широко використовує матеріали інтерв'ю випускників та викладачів класичних університетів України (частина інтерв'ю була особисто зібрана дисертантом), матеріали університетської та місцевої періодики,

діловодної документації тощо. Заслужують схвалення спроби автора проаналізувати місця колективної пам'яті університетських спільнот класичних університетів України. Така джерельна база дозволяє вирішити поставлені у дисертації завдання, зробити необхідні узагальнення та висновки.

Основну увагу автор зосередив на дослідженні університетської символіки за допомогою семіотичного підходу. Відповідно, цей підхід дозволив не лише зафіксувати еволюцію університетської символіки та її інтерпретацій, але й зосередити увагу на поведінкових реакціях університетських спільнот, пов'язаних зі знаковим середовищем університетів. Особливий акцент автор зробив на прагматичному аспекті емблем класичних університетів України, що дозволило простежити значення символіки у конструюванні університетської ідентичності у сучасній Україні. Рецензована робота має всі ознаки новизни та практичної цінності. Наукова новизна дослідження полягає не тільки у тому, що було зібрано та систематизовано емблеми класичних університетів України. Автор розробив відповідну класифікаційно-типологічну схему, намагався розглянути еволюцію знакового середовища вітчизняних навчальних закладів у широкому контексті. До наукової новизни також слід віднести встановлений автором кореляційний зв'язок між особливостями формування та функціонування символіки університетів та сучасним станом корпоративної свідомості й університетської ідентичності в Україні. Крім того, окрему увагу автор зосереджує на функціональному призначенні символіки університетів України на сучасному етапі. Є. С. Рачков наголошує на незавершеності процесу конструювання корпоративної культури класичних університетів сучасної України, він окреслює низку проблем, які у майбутньому потребуватимуть подальшої

розробки та уточнення, а у деяких випадках – концептуального переосмислення.

Особистий внесок дисертанта не викликає сумнівів, а його висновки спираються на результати власних досліджень. Основні положення та висновки дисертації Є. С. Рачков оприлюднив у 16-ти публікаціях у вітчизняних та закордонних виданнях.

Не характеризуючи структуру та зміст розділів, відзначимо, що архітектоніка роботи є досить вдалою, висновки логічно обґрунтовані, робота написана гарною літературною мовою, всі положення, що містяться в ній, підкріплюються необхідним науково-довідковим апаратом.

Разом з тим, можна зробити деякі зауваження автору. Наприклад, Є. С. Рачков відзначає, що деякі з символів та емблем, які використовуються на сучасному етапі є традиційними для університетів України, а інші – запозиченими та штучно привнесеними. Позиція самого автора стосовно традиційних та запозичених елементів університетської культури не є достатньо чіткою. І, вочевидь, деякі запозичені форми через певний час ставали своїми. Інша річ, коли це відбулося, як ішов процес адаптації. Не зрозуміло також, чи призвів окреслений дисертантом процес культурного синтезу до появи принципово нових форм, чи лише до незначної видозміни. Крім того, автору слід було б висловитися стосовно того, яким чином можна упорядкувати процес створення (формування або оновлення) символіки класичних університетів України на сучасному етапі. Можливо, автору слід було виробити певні практичні рекомендації для навчальних закладів, які б у майбутньому дозволили університетам уникнути окреслених у роботі проблем.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Є. С. Рачкова «Емблеми класичних університетів України кінця ХХ – початку ХХІ ст.:

генезис, класифікація, функції» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р., а її автор – Євген Сергійович Рачков – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

Офіційний опонент,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства та
латинської мови
Національного фармацевтичного
університету (м. Харків)

Р. І. Філіппенко

09.12.2016 р.

